

На основу члана 6. став 1. Уредбе о заступнику Републике Србије пред Европским судом за људска права („Службени гласник РС“, број 61/06 – пречишћен текст) објављује се, на српском и енглеском језику, Пресуда Европског суда за људска права по представци број 38435/05 – Бодрожих и Вујин против Србије, која гласи:

„САВЕТ ЕВРОПЕ
ЕВРОПСКИ СУД ЗА ЉУДСКА ПРАВА

ДРУГО ОДЕЉЕЊЕ

ПРЕДМЕТ БОДРОЖИЋ и ВУЈИН против СРБИЈЕ

(Представка бр. 38435/05)

ПРЕСУДА

СТРАЗБУР

23. јун 2009. године

Ова пресуда ће постати правоснажна у околностима предвиђеним чланом 44. став 2. Конвенције. Могуће су редакторске промене.

У предмету Бодрожић и Вујин против Србије,

Европски суд за људска права (Друго одељење) заседајући у већу у чијем су саставу били:

Françoise Tulkens, *председник*,
Ireneu Cabral Barreto,
Vladimiro Zagrebelsky,
Danutė Jočienė,
Dragoljub Popović,
András Sajó,
Nona Tsotsoria, *судије*,
и Françoise Elens-Passos, *заменик секретара Одељења*,

после већања на затвореној седници одржаној 2. јуна 2009. године,
изриче следећу пресуду, која је усвојена на тај дан:

ПОСТУПАК

1. Предмет је формиран на основу представке (бр. 38435/05), коју су Суду поднела против Државне Заједнице Србија и Црна Гора према члану 34. Конвенције за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту: “Конвенција”) два држављанина Србије, г. Жељко Бодрожић и г. Владислав Вујин (у даљем тексту: “Подносиоци представке”), дана 13. октобра 2005. године. Од 3. јуна 2006. године, после Декларације о независности Црне Горе, Србија је искључива страна уговорница у поступцима пред Судом.

2. Подносиоце представке, којима је пружена правна помоћ, заступао је г. В. Липован, адвокат из Кикинде. Владу Државне Заједнице Србија и Црна Гора, а, касније, Владу Србије (у даљем тексту: “Влада”) заступао је њен заступник, г. С. Царић.

3. Подносиоци представке су тврдили да су повређена њихова права на слободу изражавања.

4. Дана 29. августа 2007. године председник Другог одељења је одлучио да Владу обавести о представци. Примењујући члан 29. став 3. Конвенције, решио је да основаност представке разматра истовремено када и допуштеност.

ЧИЊЕНИЦЕ

I. ОКОЛНОСТИ ПРЕДМЕТА

5. Подносиоци представке су рођени 1970. године, односно 1966. године и живе у Кикинди.

6. Подносиоци представке су новинари и били су запослени у локалним недељним новинама „*Кикинске*“.

7. Први подносилац представке је 9. априла 2004. године објавио чланак у коме критикује неколико кривичних осуда против њега и још једног новинара због клевете. Чланак је имао наслов „Мало су нас казнили, какви смо“ и у релевантном делу гласи како следи:

„Где ће нам душа, питамо се. Јесмо ли ми кикиндски Суперхикови, који узимају од сиромашних и дају богатима? Јесмо ли ми бахати расипници пара свих грађана кикиндског атара, па нам јадна раја плаћа казне због увредљивог писање? Да ли нас је судија Д. К. ... преблаго казнио и није ли требало удовољити захтеву адвоката С. К. и заслужено нас ребнути са 150 хиљада динара? Ма, није ли нам наш тужилац, који засигурно није плавуша, а звижде му штрајкачи, могао тражити и више, јер му је [још један стубац у К. новинама] урушио углед стицан деценијама, а наричито у последњих годину-две, када је онако „вешто“ исписао отказе свим [„нерадницима[,] и опозиционарима из [локалне фабрике]? И шта онда да раде и о чему да размишљају грађани који финансирају наше јавно предузеће? Могу ли они да се запитају с којим правом ми пишемо увредљиво, па нас кикиндске судије морају кажњавати? ... Имамо ли право да споримо нашим суграђанима жељу за мирним животом, без стресних ситуација и којекаквих судских процеса? Имамо ли душу, питамо се наглас, и ако је имамо, ди ће нам, након што смо приредили још једну заврзламу? Срам нас било.“

8. У истом издању, други подносилац представке је био уредник стране под насловом „Забава“, која се састоји од анаграма, шала, укрштенице и хороскопа. У горњем делу стране на средини налазила се фотографија плавуше у доњем вешу, поред које се налазио текст, који, у релевантном делу, гласи како следи:

„ЈРИСК и руководство је пре неки дан посетила једна плавуша. Том приликом радници који су штајковали су звиждали за плавушом. А она чак није била ни адвокат ...“

На левој страни фотографије налазила се мали квадрат са три анаграма, од којих је први био анаграм имена С. К.

9. Убрзо после објављивања горе наведеног, С. К. је покренуо приватни кривични поступак због увреде против подносилаца представке код Општинског суда у Кикинди.

10. Суд је 14. фебруара 2005. године осудио подносиоце представке за увреду. Сваког од њих суд је новчано казнио са 12.000 динара (РСД,

приближно 150 евра), наложивши им да заједно плате С. К. Још 16.000 динара (приближно 200 евра) на име трошкова поступка.

11. Првостепени суд је у пресуди дефинисао увреду као изјаву или радњу која објективно понижава одређеног појединца, представљајући напад на његову или њену част. Потврђујући да је С. К. јавна личност, суд је објаснио да према домаћем закону радња у виду шале није кривични дело у оној мери у којој та шала не превазилази прихватљиве границе и не постане увредљива. Подносиоци представке су морали знати да С. К. сматра њихове чланке увредљивим, пошто су претходно осуђени због употребе истих израза против њега. Суд је посебно приметио чињеницу да су подносиоци представке неколико пута споменули С. К. директно и индиректно на неколико различитих страна истих новина, и закључио да је С. К. доказао да су га ти текстови вређали тиме што је покренуо приватни кривични поступак. Суд је посебно утврдио следеће:

„Из оваквог писања окривљених произлази намера омаловажавања приватног тужиоца [С. К.]. Ово стога што је сасвим јасно да су окривљени, на различите начине и кроз различите рубрике [новина], упоредили приватног тужиоца са женском особом, а такво поређење је по објективном схватању средине увредљиво. Наиме, у нашем менталитету је увредљиво феминизирање мушкарца, а вицеви о плавуши нису ни мало ласкави, јер представљају плавуше као глупе особе извргнуте подсмеху околине.“

12. Окружни суд у Зрењанину је по жалби 4. маја 2005. године потврдио првостепену пресуду и њено образложење.

II. РЕЛЕВАНТНО ДОМАЋЕ ПРАВО

13. Релевантне одредбе Устава Републике Србије из 2006. године (објављен у Службеном гласнику Републике Србије – Сл. лист РС, број 98/06) гласе како следи:

Члан 170.

„Уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.“

14. Кривични закон Републике Србије (објављен у Сл. гласнику РС бр. 26/77, 28/77, 43/77, 20/79, 24/84, 39/86, 51/87, 6/89, 42/89, 21/90, 16/90, 49/92, 23/93, 67/93, 47/94, 17/95, 44/98, 10/02, 11/02, 80/02, 39/03 и 67/03), у релевантном делу, гласи како следи:

Члан 93.

„1. Ко увреди другог, казниће се новчаном казном или затвором до три месеца.

2. Ако је дело из става 1. овог члана учињено путем штампе, радија, телевизије, других средстава јавног информисања и комуницирања или сличних средстава или на јавном скупу, учинилац ће се казнити новчаном казном или затвором до шест месеци.“

Члан 96.

„1. ... Неће се казнити... [ко] ... се увредљиво изрази о другоме у научном, књижевном или уметничком делу, озбиљној критици, вршењу службене дужности, новинарског позива, политичке или друге друштвене делатности, одбрани неког права или при заштити оправданих интереса, ако из начина изражавања или других околности произилази да то није учињено у намери омаловажавања.

2. У случајевима из горњег текста, ... [тужени] ... се неће казнити ко за другог износи или проноси да је учинио кривично дело за које се гони по службеној дужности иако не постоји правоснажна пресуда ... ако докаже да је имао основаног разлога да поверује у истинитост ... [тих тврдњи] ...“

15. Релевантне одредбе Основног кривичног закона (објављен у „Службеном листу Социјалистичке Федеративне Републике Југославије“ – Сл. лист СФРЈ – бр. 44/76, 36/77, 34/84, 37/84, 74/87, 57/89, 3/90, 38/90, 45/90, 54/90, Службени лист Савезне Републике Југославије – Сл. лист СРЈ – бр. 35/92, 37/93, 24/94, 61/01 и Сл. гласник РС број 39/03) предвиђају следеће:

Члан 39.

„... 3. Ако се новчана казна не може наплатити, суд ће је извршити тако што ће за сваких 200 динара новчане казне одредити један дан затвора, с тим да затвор не може бити дужи од шест месеци.

4. Ако осуђени исплати само део новчане казне, остатак ће се сразмерно претворити у затвор, а ако осуђени [накнадно] исплати остатак новчане казне, извршење затвора ће се обуставити.“

ПРАВО

I НАВОДНА ПОВРЕДА ЧЛАНА 10. КОНВЕНЦИЈЕ

16. Подносиоци представке су се жалили да је повређено њихово право на слободу изражавања, супротно члану 10. Конвенције, који у релевантном делу гласи како следи:

„1. Свако има право на слободу изражавања. Ово право укључује слободу поседовања сопственог мишљења, примања и саопштавања информација и идеја без

мешања јавне власти и без обзира на границе. Овај члан не спречава државе да захтевају дозволе за рад телевизијских, радио и биоскопских предузећа.

2. Пошто коришћење ових слобода повлачи за собом дужности и одговорности, оно се може подвргнути формалностима, условима, ограничењима или казнама прописаним законом и неопходним у демократском друштву ради заштите угледа или права других ...“

А. Допуштеност

17. Влада је позвала Суд да одбаци представку због неисцрпљености домаћих правних средстава. Она је посебно изнела да подносиоци представке нису поднели жалбу Уставном суду према члану 170. Устава Србије.

18. Подносиоци представке су тај аргумент оспорили, тврдећи да се уставна жалба не може сматрати правним средством које се мора употребити, пошто је Уставни суд почео да ради тек крајем 2007. године, а они су своју представку поднели Суду 2005. године.

19. Суд је већ утврдио да ово правно средство уставног карактера не може да се сматра делотворним у смислу његове утврђене судске праксе према члану 35. став 1. Конвенције (видети *Цветковић против Србије*, број 17271/04, став 42., 10. јун 2008. године), бар у вези са представкама које су му поднете пре 24. новембра 2007. године. Он не налази ниједан разлог да одступи од тог закључка у овом предмету и због тога одбија примедбу Владе.

20. Суд даље примећује да представка није очигледно неоснована у смислу члана 35. став 3. Конвенције. Он, такође, примећује да није недопуштена ни по ком основу. Према томе, она се мора прогласити допуштеном.

Б. Основаност

1. Аргументи које је Влада изнела

21. Влада је изнела да је тај чланак један из серије чланака које су подносиоци представке објавили у вези са С. К. У вези са његовим садржајем, Влада је изнела да „поређење мушкараца са женама, нарочито плавушама, представља напад на лични интегритет и достојанство мушкараца, према преовлађујућем схватању друштвене средине Тужене“. Тиме су подносиоци представке прекорачили границе дозвољене критике С. К. и домаћи судови су исправно утврдили да је језик коришћен у чланку првог подносиоца представке, као и у анаграму другог подносиоца представке био увредљив и штетан за углед С. К. Штавише, пошто у текстовима подносилаца

представке није било општег интереса, њихова искључива намера је била да увреде С. К.

22. Супротно домаћим судовима, Влада није окарактерисала С. К. као јавну личност, изневши да је он само био добро познати адвокат становницима малог града Кикинде. Међутим, с обзиром на посебан положај адвоката у остваривању правде, Влада је тврдила да је било неопходно да се подносиоци представке кривично гоне због вређања С. К., пошто би даљи увредљиви чланци против њега могли ограничити његов избор од стране клијената у будућим случајевима.

2. Тврдње подносилаца представке

23. Подносиоци представке су изнели да су и домаћи судови и Влада погрешно разумели предмет њиховог писања. Наиме, С. К. је заступао директора велике локалне фабрике која је постала инсолвентна. У првом тексту који су подносиоци представке објавили с тим у вези, они су навели да су фабрички радници звиждали чим виде руководство заједно са С. К., „иако он није плавуша“. Они су тиме желели да на шаљиви начин изнесу озбиљна питања незапослености фабричких радника. Из поднесака подносилаца представке произлази, иако нису дали никаква документа да то поткрепе, да је С. К. покренуо један или више кривичних поступака против њих у вези са овим првим текстом и да су домаћи судови осудили подносиоце представке за увреду.

24. Подносиоци представке су даље тврдили да је предмет текстова који је имао за последицу њихову осуду, био сатирична критика судова због изрицања апсурдних кривичних санкција новинарима, а они су само желели да провоцирају реакције јавности на економске догађаје у њиховом граду.

25. Најзад, подносиоци представке су се сложили са домаћим судовима да је С. К. јавна личност и да његов праг прихватљиве критике због тога треба да буде виши него неког приватног појединца. Тачно је да је он био познат само становницима Кикинде али, с обзиром да су новине које су објавиле те чланке, такође, локалне, појам „јавне личности“ треба тумачити сходно томе.

3. Оцена Суда

(а) „Прописано законом“

26. Неспорно је да је осуда подносилаца представке за увреду представљала „мешање“ у њихово право на слободу изражавања и да је „прописана законом“ према члану 93. Кривичног законика како је он гласио у датом тренутку (видети став 14. у горњем тексту).

(б) „Легитимни циљ“

27. Такође је опште познато да је ово мешање у права подносилаца представке тежило легитимном циљу заштите права другог, наиме угледа С. К. Оно што остаје да се утврди је да ли је то мешање било “неопходно у демократском друштву“.

(в) „Неопходно у демократском друштву“

28. Суд подсећа да слобода изражавања, предвиђена ставом 1. члана 10., представља један од суштинских основа демократског друштва. Према ставу 2., она важи не само за „информације“ или „идеје“ које су пожељне или се сматрају неувредљивим, већ и за оне које вређају, шокирају или узнемиравају (видети, међу многим другим ауторитета, *Лепојић против Србије*, број 13909/05, став 73., 6. новембар 2007. године и *Филиповић против Србије*, број 27935/05, став 53., 20. новембар 2007. године).

29. Суд наглашава битну функцију коју штампа врши у демократском друштву. Иако штампа не сме да прекорачи одређене границе, посебно у вези са угледом и правима других, њена дужност је упркос томе да саопштава – на начин доследан њеним обавезама и одговорностима – информације и идеје о свим питањима од јавног интереса. Новинарска слобода, такође, покрива могуће позивање на одређени степен претеривања, или чак на провокацију (видети *Dalban против Румуније* [ВВ], број 28114/95, став 49., ЕCHR 1999-VI).

30. Национални органи на првом месту морају да процене да ли постоји „горућа друштвена потреба“ да се слобода изражавања ограничи и, да приликом те процене, они имају одређени простор за слободну процену (видети *Lindon, Otchakovsky-Laurens и July против Француске* [ВВ], број 21279/02 и 36448702, став 45., ЕCHR 2007- ...). У предметима у вези са штампом, простор за слободну процену државе је ограничен интересом демократског друштва да обезбеди и одржава слободну штампу. Задатак Суда у спровођењу његове функције надзора је да на мешање на које се жали гледа у светлу предмета као целине и утврди да ли су разлози које су национални органи навели да би га оправдали „релевантни и довољни“ (видети *Vogt против Немачке*, пресуда од 26. септембра 1995. године, серија А број 323, стр. 25 – 26., став 52.; *Jerusalem против Аустрије*, број 26958/95, став 33., ЕCHR 2001-II).

31. У предметном случају, Суд примећује сложену чињеничну позадину односа подносиоца представке са С. К. и разне кривичне поступке, који су касније вођени. Ово је, упркос обиму предметне представке ограничено на осуду подносилаца представке од 14. фебруара 2005. године.

32. Суд прво примећује да је први подносилац представке у свом тексту имплицитно упоредио С. К. са плавушом и, иронично, веома

критиковао његове претходне осуде од стране домаћих судова. Текст се, међутим, када се чита као целина, не може разумети као произвољна лична увреда С. К. већ пре као генерално неодобравање праксе домаћих судова да кажњавају слободу изражавања новинара. Тако је први подносилац поставио важно питање од општег интереса, које он сматра важним за друштво у целини и отвореним за јавну расправу. Сходно устаљеној пракси Суда, постоји мали простор за ограничења расправе о питањима од јавног интереса према члану 10. став 2. Конвенције. (видети *Nilsen u Johnsen против Норвешке* [ВВ], број 23118/93, став 46., ЕCHR 2001-VIII).

33. У вези са другим подносиоцем представке, он је поставио анаграм имена С. К. у близини фотографије плавуше и пратећи текст, у коме није изричито споменуо С. К., али је текст садржао одређене алузије на њега (видети став 8. у горњем тексту). Цео текст другог подносиоца представке, који је шаљивог садржаја и објављен је у новинском ступцу „Забава“, не може се, по мишљењу Суда, разумети другачије него као шала, а не као директна изјава са малициозним циљем да увреди достојанство С. К.

34. У вези са питањем да ли се С. К. може сматрати јавном личношћу, Суд подсећа да је приватно лице изложено јавној критици када уђе на сцену јавне расправе (видети *Jerusalem против Аустрије*, цитиран у горњем тексту, ст. 38 - 39). У конкретном предмету, стране су се сложиле да је С. К., који је био адвокат, представљао руководство фабрике у високо профилисаном случају стечаја, па је тако постао добро позната личност у граду Кикинди. С обзиром да су чланци објављени у градским локалним новинама, Суд прихвата квалификацију домаћих судова да је С. К. јавна личност. С. К. је ушао на сцену јавне расправе и, према томе, требало је да има виши праг толеранције према свакој њему усмереној критици.

35. Суда даље мора да размотри да ли су разлози које су домаћи судови навели при осуди подносилаца представке „релевантни и довољни“ да оправдају мешање до ког је дошло. Суд је затечен првим аргументом домаћих судова с тим у вези, што је касније и Влада потврдила, да поређење одраслог мушкарца са плавушом представља напад на интегритет и достојанство мушкараца. Штавише, домаћи органи су сматрали да је такво поређење објективно увредљиво у њиховом друштву. Међутим, Суд сматра да је тај аргумент неадекватан и неприхватљив.

36. Друго, домаћи судови су протумачили увредљивом чињеницу да су подносиоци представке споменули С. К. у разним деловима истог издања новина. Суд се, опет, ни са овим не може сложити. Текстови подносилаца представке су очигледно садржали одређени степен подсмевања али се, у околностима предмета, нису могли сматрати увредљивим да би била потребна оштра санкција кривичне осуде.

37. Треће, приметивши да је С. К. већ доказао увредљиву природу текстова подносиоца представке тиме што је против њих покренуо поступак, домаћи судови су имплицитно прогласили да је свака одбрана подносилаца представке без икаквог практичног ефекта.

38. С обзиром на горе наведено, Суд сматра да не постоји „горућа друштвена потреба“ да се ограничи слобода изражавања подносилаца представке, као и да разлози које су домаћи судови изнели нису релевантни ни довољни да оправдају то мешање.

39. Најзад, Суд подсећа да су, при оцени сразмерности мешања, природа и озбиљност одређених казни, такође, фактори који се морају узети у обзир (видети *Citrǎñă и Mazăre против Румуније*, број 33348/96, 17. децембар 2004. године, ст. 111 – 124.; *Sokolowski против Пољске*, број 75955/01, став 51, 29. март 2005. године). С тим у вези, Суд истиче да прибегавање кривичном гоњењу новинара за изнете увреде које покрећу питања од јавног значаја, као што су ове у предметном случају, треба сматрати сразмерним само у веома изузетним околностима које подразумевају најозбиљнији напад на права појединца (видети, уз *одговарајуће измене*, *Azevedo против Португала*, број 20620/04, став 33., 27. март 2008. године). Сматрати другачије би новинаре заплашило у њиховом доприносу јавној расправи о питањима која утичу на живот заједнице и, уопштеније, угрозило штампу у вршењу њене важне улоге „јавног чувара“ („public watchdog”).

40. У предметном случају, мора се узети у обзир чињеница да подносиоци представке нису били само подвргнути кривичној осуди, већ и да се новчана казна која им је одређена, у случају неизвршења, могла заменити затвором од шездесет дана (видети став 15. у горњем тексту).

41. Горе наведена разматрања су довољна да Суд закључи да је мешање у право подносилаца представке на слободу изражавања било у потпуности несразмерно. Сходно томе, дошло је до повреде члана 10. Конвенције.

II ПРИМЕНА ЧЛАНА 41. КОНВЕНЦИЈЕ

42. Члан 41. Конвенције предвиђа:

„Када Суд утврди прекршај Конвенције или протокола уз њу, а унутрашње право Високе стране уговорнице у питању омогућава само делимичну одштету, Суд ће, ако је то потребно, пружити правично задовољење оштећеној странци.“

43. Подносиоци представке нису тражили накнаду за нематеријалну или материјалну штету. Према томе, Суд им не додељује накнаду.

44. Међутим, подносиоци представке, којима је пружена правна помоћ, тражили су накнаду трошкова које су имали пред Судом. Међутим, они нису специфицирали свој захтев како се то тражи према Правилу 60 Пословника Суда. Сходно томе, Суд им не додељује накнаду у овом делу.

ИЗ ГОРЕ НАВЕДЕНИХ РАЗЛОГА, СУД ЈЕДНОГЛАСНО

1. *Проглашава* представку допуштеном,
2. *Утврђује* да је дошло до повреде члана 10. Конвенције,
3. *Одбија* захтев подносилаца представке за накнаду трошкова.

Састављено на енглеском језику и достављено у писаној форми 23. јуна 2009. године у складу са Правилем 77 ст. 2. и 3. Пословника Суда.

Françoise Elens-Passos
Заменик секретара Одељења,

Françoise Tulkens,
Председник